

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 36 Fylke: Skov og Romsdal
 Tilleggsspørsmål nr. Herad: Surnadal
 Emne: Helsing, Fakke og Afsked Bygdelag:
 Oppskr. av: Ole Gjose Gard:
 (adresse): Surnadal G.nr. Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. av egen

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Vid å vitke med bodel, som ja eller nei på bodel som nei, men ellers ut og var, det best anses å være med ord: ja eller nei.

2. Skikken med helsing og seleg kauske med å kisse på misende folk har forandret sig svært siden 1890 årene. Fra min barndom husker jeg, at når folk møttes og gikk forbi hverandre på alnansveien, så hilste man goddag (güdag) og "gott mat" (gatt mat, altså). Var det ukjent folk, som møttes, så var det oftest bare "gott mat" eller kisse bursdagsmann, enten man kjente hverandre eller ikke. Dette er nå avlagt. Når kryssen man ja kinsende med på sykkel eller motor, så hilsningen blir bare et hurtig, skulderblikk.

3. Om det var noen sedvane, som

7524

ks. 14-

rom skulde helst først vel jø ikke.
 eller kanskje bygdekoren, hviss den
 antken ansies for å være en uten-
 bygdes.

4 eller så "Gudag" eller "gott mot"
 for ses man hadde større
 hilseplikt en koiner. Børn hadde
 vist lingen hilseplikt egentlig

5 Sundelengene hadde bæn
 (katten) på å langste laget, og det
 var ikke vanlig å ta bæn av,
 når man møttes, eller møtte
 men doktoren eller presten eller
 en offiser f.eks da møtte man ta
 bæn av.

6 "store" bønder, at man tok
 bæn (katten) av for dem, hadde
 vi ikke her. Bygdens store bænbrin
 (H. G. Grimsma) var selv aller mest
 konservativ her, og holdt helst
 bæn på både ute og inne på
 gammelt vis.

6 Dette kjønne jø ikke noe til.

7 Taor ikke det var noen forstjil.

8 Håndledning har vært lite brukt her
 og ligger ikke for Sundelengene.

Kom man til en kjønning for en
 noe fjern kant av bygden så hendeliste
 man, og så: takk for sist. Likelødes,

om man kom til kjendte i en annen
bygd. Eller kom man i et bestemt
erende til et slikt sted og var uljendt,
så hændte man og så hvem
man var. Hændte man ^{hos kjendte} så fra
jeg man gjerne også hilste på de
tilbedende barn, ja endog på
barn på mors arm, om det dog der
gjernat blev i en mere spøkefull form.

Som form sagt: Fjærdalingerne
er ikke særlig seremoniell anlagt.

Vi er motsetningen til folket i
vår nabobygd, Høyvik og
Åskard. Der er folk mere ser-
monielle, med hændelse og stilt.

Og særlig i Dørdalen i Åskard
hændte folk ofte med "tak for
sist", selv om de aldrig har det
vedkommende for.

Jeg tror, at det ikke blev brukt
syndelig, og det betenktes kanskje også
nu som et "nytteløst påfund", end
det ja kan være et spontant
uttrykk for glede over gjensyn.

"Fakke"

10. Kjennet ikke sikker, men jeg
tror, man gjerne lebled på tåen,
eller i allfred stod stille, mens
fåget drog forbi.

12. Kjennet ikke her.

13. Gjennom er et forholdsvis nytt ord
her, og har nok tildels vært nytt

som hilsing hele døgnet, så at sige
Men korrekt har det været nyttet som
hilsing om morgenen f.eks. mens kassepene
endnu brænde.

Folketsfingern "morn" bruges av
samme; men jeg håber, og tror også,
at det mest blir anset som en van-
skapning, en "skjægvoorte" i sproket.

God dag (aldre Gøndag) var
den mest venlige hilsing, og den bruktes
fra tidlig morgen til midt kveld, da
den blev avløst av God kvell (Gu kvell).

"God midday" er ukjent her, og
likelædet "God afta". "God aften"
brukes ikke av bybefolket.

"God natt" brukes.

14. Ekklural usømmelig synes man
vel ikke at er, om man f.eks. hilser
"go morn" tid på eftermiddagen.

Men man finder vist, at det far
sig bedre til, at man tilfester
hilsingen riktig;

15. Mest svarer man nok med
samme hilsing. Men kanskje tilhilsle
samme tider settes vedkommende
til på plass ved å svare "Gøndag"
på slik hilsing.

16. Nei, når på det er man vel
ikke; men den venlige hilsing er
dette fjollede "morn" eller "gomorn",
"God ske lov", ikke endnu.

1254

17. Hilsingen "Guds fred" kjennes ikke bra. Men "siga arbeidet" (seng) "siga stua stue" "siga kvila" "siga legge", "siga maten" er ~~gladgjort~~ gladelig nok endnu meget brukt; men man må vel frykte for, at disse hilsinger går an brukt. På hilsing "siga arbeidet" o. d. m. svarer man takk. I alle tid svarer man sikker med "sengja", (senge Gud, altså).

18. Gy kan i allefall ikke komme på andre slike hilsinger.

19. Jo, det er nok det vanligste, og det gamle, at man alltid hilser Goddag (Gudag), også når man kommer inn i huset, selv om det ikke er andre tilstedes, end den man først hilser på.

20. Men spørke bør, om man kunde få "tala et or" med manns sjæl. Denne bad da vedkommende med ut, eller helst f. eks. til stue-kammeret eller til "mysticen".

21. Det har ikke været almindelig brukt å "banke på" før de sidste 20 årene; men dette blitt mer og mer almindelig. Men nærmeist Tobacc f. eks. brukt ikke å banke på.

22. Det blev svart: "Var sin god" eller

Komme inn eller komme

Den som kommer inn, hilser
som som vanlig "Gyda", og det blir
svart med "Gyda" og verdkommende
blir bestemt å sette sig.

23: ja. Den inndomme blir stående
ved døren til den blir bestemt å
sette sig (ga frem på sett sig.)

J. Svangvik.

For en krigstid kan nevnes, at
gammelt folk ^{i Svangvik} siyer: "Du må sett
dy bort i stola". Kanskje er det
en leining for den tid, det ikke brukt
stola, men bare banker og knallen
og kanskje kubestolen eller lignende.

Det kan ja ha sig noen å sette
sig - boite i kubestol.

24. Når er det mest brukelig å ha
høen av når man kommer inn.

For var det ikke brukelig å ha høen
av, om man sette sig i fremmed hus.

Her var ikke av hodel under
når aktuel når man spiste
eller sov. Men ingen regel uten
undtakelse. For kanskje for noen
arbeidshand i tungarbeide. Disse
hadde nok på hodel under
arbeide i sommerhalvåret.

Bygg hadde endog snare skolter.

25 og 26. forstå for ikke riktig.

Var det f.eks. barn eller ungdom,
som blir stående nede ved døren,
efter å blitt bestemt å sette ned.

1257

Så gikk man husmøen bort
til velkommande og spüle, om det
var noe, den vilde.

27 Han hilste i hånden, som
~~kom~~ gammel sitt, og hvor han
var fra. Han sa kanskje også
straks vrindt sitt, så i roke drøy.

Den kramper eller lignende,
som gikk fra bús til bús, hilste
naturligvis ikke i hånden.

28 Ja, for kusher jeg det var ^(somme)
som, kjel av stolen eller beullende
med forbløst sitt, for de bød
velkommande plass.

Det künde man også gjere, selv
om det var mere kjende, som kom
inn. Jeg har selv sett den skikken
å føle av selst likdom.

Den er vissel meget gammel,
og helst fra heden tid.

Det var nok ikke egentlig stov og
urenslighet, men vel helst usyrlige
vesener, eller ting som behøve
lisse, som skatte fjernes.

29 Det bleo hilst i hånden, endog
av naboen, og det bleo sagt:

„Din mi vasa velkommen,
eller velkomma eller velkomme.“

30 Vid kvardaglige vefjinger
var det nok ingen særlige avbedros;

men man avsluttet beidlet nesten
 bare som man avslutte en setning.

Var det folk utenom granda,
 så blev det sagt "far vel" og
 bygge poeten.

31 Skulle folk på en reise
 så sa man: "Di min ha litt på
 reisa", eller "litt som reis", og
 "di min leva si bra".

Var avskeden bruket for stude,
 så kunde kunde nok ordene
 brukes på forskjellige måter,
 og det føyde nok da også en
 del for seg.

32 Nei det kjentes og kjennes
 ikke her. Det var og er en høist
 privat og intim affære.

33 Ufjær, se under 32.

34 Kjennes ikke her.

35 Kjennes ikke her.

36 Går ut.

37 Kjennes ikke

38 Ingen bestemt formel i allfall

39 Ja "å byt nose" med småbarn
 her da var det brøtellig.

Da man her i gamle vilde bytte
 vare med en smøjende, som han
 var morose til. Han skulde
 få 5 öre for varebyttet.

Færdigheden kom i stand; men
 man til smøjende sa: "Dü er da
 for stor til å bytte vare med."

Herfor svare smøjende: "Ja, men
 jeg var så nødd, så."

Han var altså frangend for
 lidt imod.

40. Se ovenfor.

41. Kjennet egentlig ikke her.

42. Ja det kunde nok hende,
 "Og kunde vel også nu omstunder;
 men - bare på tomme hånd."

43. Ja, mellem små børn og kjendte
 voksne kan ja stilt forkomme
 apenlyst. Skellen voksne i smøj.

44. Til lykke siger man til både
 for, og ved samme andre "Stor
 forlojende". "Løkkä te, da",
 sa man for.

45. God jule! Gott nyår! a sa
 tid barnfødsel og andre stor-
 hendiger har vi ja det forstille
 Gratulere; men for var det
 "Dü får ha løkkä te, da"

- 46 Kjennes ikke .
 47 Kjennes ikke .
 48 Kjennes ikke og går ut .

49 Slike fakker vel jeg ikke en .
 eller kjerringen, som blev uførlige
 kjende nok før i tiden viste skalle
 sin for hverandre, eller de kjende
 sin ryggen til hverandre og
 klapper sig på bakken .

Ja, de kjerringen, som var uførlige
 kjende sin ryggen til hverandre
 og løfte opp skalle og røk bak
 og stille ut blanke messingen for
 hverandre . Det var jo ikke
 bakken og slikt til å forkvale
 seremonien .

Jeg har som smågut kjent
 de slike valkyjer, om de end
 ikke sat dem i aktivitet .

50 Turndalingene sies gjerne
 da til hverandre, uanset kjent
 eller ukjent . De eller andre
 slike pronomenet, har mest været
 vært brukt over for embetsfolk,
 ja, i stor utstrekning er vi det
 da også med disse, kanskje
 min mere end før .

51. Den tiltalform er svært lite
 brukt her .

Tillegg

Tillstull mig jg komme med
noen tilføielse og bemerkninger.

Før var det slik at
allefald, at mannen i huset eller
hustruens kunde følge en tilfeldig
besøkende ut, når han eller hun
gikk. Forsonder jels. husbonden
dette, så har jg som barn og ungdom
hørt, at et alder menneske så til
ham: "Du må sjå ut etter min."
(Nå: maskulinum "du": femininum)

Efter gammel overlevering,
om ikke mittop fra Tinnadalen,
så skulde denne skikk skrive
sig fra sortedagens "tid".

Eller skulde se ^{etter} om den besøkende
kom sig stupte død, for han
kom sig fra gården.

Jg tror, at skikken er meget
aldre end som så, jg vil se
at skikken er analog med skikken
å viske over stølset, hvor en
besøkende skulde ta plass.

Det var den usynlige "som
på denne måte skulde følges
ut, og ikke bli igjen i huset.

Garboj er bevisst eller ubevisst
inne på noe av det samme i
"Haugturska". "Kvar ein og kvar
ei, så har dei til fylgje
vardyola sin."

En helsing eller svakhelsing
har jg vist gæl litt litt forbi.

Det er det gamle: "sengū" (signe
dig Gud)

Kom man inn og hilse "Gudag"
 så svarte husfaren eller husmoren
 "Sengin" eller "Sengin", sett de
 (gammele uttale: "Sitt de")
 eller "Sengin". Da må kom fram
 på kvaklejen å sitt.

Sikk man en forring, så sa
 man "Takk" eller "mykkej takk"
 og tok i hånden. Givem soverte,
 singin. Det svarte man også
 på takk for strakement, men gjerne
 også: "vel bekonen".

Dette ord mykles også mot takk
 i andre tilfeller.

Ordet "Sengin" gikk av bruk
 i 1870-80 årene forstir jeg.

De gamle hadde stor vyerden
 for alle slags distinksjoner.
 Jeg kan fortelle: Det var høsten
 1800 en eldre mann fra gården
 her var i Kristiansund en tur.

Han kom i følge med en annen
 Purandaling oppover gatene.

Dette var en yngre mann som
 b.l.a. hadde vært i Amerika.

Hall, hel han. Før da gikk
 i gatene så møtte den jo
 flere politimenn. Han Ola
 Ruskistum tok huen av for
 alle disse. Tilslutt spurte Hall:
 "Hvordan du disse herene, som
 de hilser på?" "Nå", sa Ola,
 "men den her da såim på
 hvisin å blanke knappa!"
 ja, da møtte det altså hilles

Barnadal 21/1-1983 Ferge Olaf Fosse